

dence collection. Thus, full and impartial judicial investigation and just and sufficient criminal sentencing is prepared.

It was stated that the pre-trial investigation is one of the most difficult human activities, the effectiveness of which depends mainly on both public cognitive methods and covert methods using special equipment. Author emphasized the importance of a careful definition of the status of proceeding decisions maker using various cognitive means. It was noted that the independence is very important in assessing the investigation and search operations and decision-making concerning the methods of action (investigation, detective), tactics and identification tools.

It is concluded that the interaction could be considered, at first, between the subjects who carry out cognitive activity during the pre-trial investigation only, and secondly these entities must be independent of each other. According to mentioned above one may consider the interaction with pretrial supervisor and the prosecutor, because they are superiors for investigator during the pre-trial investigation.

An effectiveness of pre-trial investigation depends largely on well-coordinated interaction between investigator and detective. Both engaged in cognitive activity and are disciplinary independent of each other and use different cognitive methods of solving problems in the case of criminal proceedings.

Well-coordinated interaction between investigator and detective in the case of crime detection during pre-trial investigation is determined by the autonomy in making decisions according to their power. Their total dependence on a prosecutor's power makes them general executors, and their coordination hasn't any reasons. It seems the formula of observing for the obeying law during the pre-trial investigation of by prosecutor «in the form of proceeding supervision» (P.2 Art. 36 of Code of Criminal Procedure of Ukraine) is tricky and must be revised like some another prosecutor's powers. It is necessary to give an investigator more autonomy in decision making.

From the other side, operational search support of pre-trial investigation needs «reanimation» based on clearly defined tasks of such supporting with opportunity for initiative of detective units.

Keywords: *pre-trial investigation, interaction, procedural remedies, methods of operational search activities.*

УДК 343.272:343.126.1

О.М. Калачова

ГАРАНТІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ГРОМАДЯН ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

У статті досліджено прокурорський нагляд та судовий контроль як форми забезпечення дотримання прав і свобод громадян при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження.

Розкрито сутність і співвідношення прокурорського нагляду та судового контролю під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження через аналіз спільних та відмінних характеристик зазначених процесуальних інститутів.

Ключові слова: *кримінальне провадження, досудове розслідування, прокурорський нагляд, процесуальне керівництво, судовий контроль, заходи забезпечення кримінального провадження, процесуальні рішення.*

Постановка проблеми. Під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження для попередження можливих порушень закону та гарантування правомірності обмеження конституційних прав учасників кримінального процесу здійснюється прокурорський нагляд та судовий контроль як форми гарантії дотримання прав громадян у кримінальному судочинстві України.

Для реалізації функції нагляду під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження прокурор наділений низкою владно-розпорядчих повноважень кримінально-процесуального характеру, визначених частиною 2 статті 36 КПК України, передбачених КПК [1], зокрема, погоджувати або відмовляти в погодженні клопотань слідчого до слідчого судді про проведення процесуальних дій, самостійно подавати слідчому судді такі клопотання.

Необхідність введення судового контролю, прийнятого в більшості правових держав, викликано тим, що прокурор у межах чинного законодавства, здійснюючи нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, досудове слідство, у тому числі негласні слідчі (розшукові) дії, фактично є учасником стадії досудового розслідування – стороною обвинувачення. Тому виникла доцільність контролю на цьому етапі кримінального провадження з боку незалежного органу – суду.

Функцію судового контролю на досудовому розслідуванні здійснює слідчий суддя, аналіз повноважень якого свідчить про існування таких видів судового контролю у кримінальному процесі: 1) надання дозволу на проведення окремих процесуальних дій – заходів забезпечення кримінального провадження, слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій (попередній судовий контроль); 2) перевірка законності й обґрунтованості вже постановлених процесуальних рішень та дій, прийнятих суб'єктами досудового розслідування – розгляд скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого та прокурора (наступний судовий контроль) [2, с. 28]; 3) забезпечення дотримання прав особи, що тримається під вартою, а також поновлення порушених прав такої особи (стаття 206 КПК України) (правозахисна діяльність суду).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У зв'язку із недостатньою законодавчою регламентацією прокурорського нагляду та судового контролю при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження та зважаючи на відсутність єдиної судової практики, виникає питання про співвідношення вказаних форм забезпечення прав та свобод особи в кримінальному провадженні.

Зокрема, М. Колоколов вважає, що прокурорський нагляд треба від-різняти від судового контролю. Правильно було б розуміти прокурорський нагляд як спостереження за точністю дотримання законів, а судовий контроль – як фундаментальну перевірку спірного питання [3, с. 31]. На думку І. Петрухіна, суд має контролювати слідчі дії, проведення яких поєднане з обмеженням конституційних прав громадян, і розглядати скарги на незаконні дії та рішення слідчого, прокурора. Усе інше – об'єкт прокурорського нагляду [4, с. 12].

З позиції В.Д. Войцишена функція прокурорського нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування передбачає спільну діяльність прокурора та слідчого судді під час обмеження прав і свобод учасників кримінального провадження, тобто об'єднує інститути прокурорського нагляду та судового контролю. На обґрунтування своєї точки зору В.Д. Войцишен наводить позицію Європейського суду з прав людини, який розцінює діяльність суду та прокурора як таку, що є спільною [5, с. 63]. Прикладом цього слугують справи «Merit (Merit) проти України» [6] та «Салов (Salov) проти України» [7], де порушення вимог Конвенції поставлено в провину одночасно українському суду та прокуратурі України, хоча, як відомо, процесуальні обов'язки кожного з цих суб'єктів під час розгляду кримінального провадження різняться.

Формування цілей. Мета цієї статті полягає в дослідженні особливостей прокурорського нагляду та судового контролю як форми забезпечення дотримання прав і свобод громадян при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження.

Виклад основного матеріалу. Для визначення співвідношення прокурорського нагляду та судового контролю, при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження розглянемо *спільні риси* цих інститутів кримінального процесу.

1. *Закріплення в документах на міжнародному рівні.* Витоки процедури судового контролю за досудовим провадженням закладено в міжнародних правових документах, які є складовою частиною українського законодавства після їх ратифікації. Зокрема, за статтею 9 Міжнародного пакта про громадянські й політичні права [8] кожна заарештована або затримана за кримінальним обвинуваченням особа в терміновому порядку доставляється до судді чи до іншої службової особи, якій належить за законом право здійснювати судову владу, і має право на судовий розгляд протягом розумного строку або на звільнення. Такого роду контроль передбачено також статтею 5 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод [9].

Основні положення прокурорського нагляду, закріплено в Рекомендації REC (2000) 19 Комітету Міністрів державам-членам «Про роль служби публічного обвинувачення в системі кримінальної юстиції» [10]. У пункті 3

цього міжнародного документа зазначено, що публічні обвинувачі ведуть розслідування, керують ним або здійснюють нагляд за ним. Також передбачено обов'язок публічних обвинувачів ретельно перевіряти законність поліцейських розслідувань найпізніше, коли вирішують питання про початок або продовження процедури обвинувачення. Щодо цього публічні обвинувачі повинні здійснювати постійний контроль над дотриманням поліцією прав людини (пункт 21 Рекомендації REC (2000) 19). Найпоширенішим є обмеження прав особи в кримінальному провадженні саме при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження.

2. *Конституційні засади.* Згідно зі статтями 29, 30 та 31 Конституції України [11] суди наділені повноваженнями щодо тимчасового обмеження прав особи на свободу й особисту недоторканність, недоторканність житла чи іншого володіння, таємниці особистого спілкування. Зокрема лише за вмотивованим рішенням суду й тільки на підставах та в порядку, установлених законом, особа може бути взята під варту, у такому ж порядку продовжуються строки її тримання під вартою. Зазначені конституційні положення детально конкретизовано в КПК України.

Повноваження щодо здійснення прокурорського нагляду при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження охоплюється регламентованою в пункті 3 статті 121 Конституції України функцією прокуратури щодо нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство.

3. *Одноособовість у прийнятті рішення.* За кримінальним процесуальним законодавством України судові рішення ухвалюються одноособово або колегіально (стаття 31 КПК України). Аналіз статті 31 КПК України свідчить про можливість колегіального прийняття рішень судом лише в судовій інстанції. Згідно з нормами розділу II КПК України, що регламентують судовий контроль на досудовому провадженні в особі слідчого судді у формі прийняття рішень щодо застосування заходів забезпечення кримінального провадження, прийняття відповідних судових рішень здійснює слідчий суддя одноособово.

Відповідно до частини 1 статті 37 КПК України керівник органу прокуратури після початку досудового розслідування визначає прокурора-процесуального керівника в конкретному кримінальному провадженні, який одноособово приймає процесуальні рішення, зокрема щодо застосування заходів забезпечення кримінального провадження. У разі створення групи прокурорів, старший прокурор такої групи керує діями інших (частина 1 статті 37 КПК України), що не позбавляє одноособовості в прийнятті прокурором-процесуальним керівником рішення.

4. *Незалежність у прийнятті відповідного рішення.* Суддя у своїй діяльності щодо здійснення правосуддя є незалежним від будь-якого незаконного

впливу, тиску або втручання. Суддя здійснює правосуддя на основі Конституції України й законів України, керуючись при цьому принципом верховенства права. Утручання в діяльність судді щодо здійснення правосуддя забороняється й тягне за собою відповідальність, установлену законом (частина 1 статті 48 закону України «Про судоустрій і статус суддів» [12].

У пункті 19 Рекомендації REC (2000) 19 Комітету Міністрів держав-членам «Про роль служби публічного обвинувачення в системі кримінальної юстиції» наголошено, що публічні обвинувачі повинні поважати незалежність і неупередженість суддів; зокрема, вони не повинні піддавати сумніву рішення суду, не перешкоджати їхньому виконанню, крім як при використанні свого права на оскарження або при здійсненні інших офіційних процедур. Ця позиція дублюється в засадах діяльності прокуратури України, де закріплена вимога до прокурорів проявляти повагу до незалежності суддів, що передбачає заборону публічного висловлювання сумнівів щодо правосудності судових рішень поза межами процедури їх оскарження в порядку, передбаченому процесуальним законом (пункт 8 статті 3 закону України «Про прокуратуру») [13].

Здійснюючи прокурорський нагляд при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження, прокурор є незалежним від будь-якого незаконного впливу, тиску, втручання й керується у своїй діяльності лише Конституцією та законами України. Незалежність прокуратури передбачає існування гарантій від незаконного політичного, матеріального чи іншого впливу на прокурора щодо прийняття ним рішень при виконанні службових обов'язків (пункт 5 статті 3 закону України «Про прокуратуру»). У частині 5 статті 16 закону України «Про прокуратуру» регламентовано, що органи державної влади, органи місцевого самоврядування, інші державні органи, їх посадові та службові особи, а також фізичні та юридичні особи і їх об'єднання зобов'язані поважати незалежність прокурора та утримуватися від здійснення в будь-якій формі впливу на прокурора з метою перешкодження виконанню службових обов'язків або прийняття ним незаконного рішення.

Для цілісної характеристики співвідношення прокурорського нагляду та судового контролю доцільно розглянути *відмінні риси*, що розмежовують сферу впливу кожного з інститутів при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження.

1. *Ознаки* прокурорського нагляду та судового контролю при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження – це відповідно ініціативність та імперативність. Прокурорському нагляду здебільшого притаманна ініціативність, оскільки під час здійснення прокурорського нагляду у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням прокурор реалізує повноваження, передбачені статтею 36 КПК Укра-

їни, що припускають ініціативність у їх реалізації. Зокрема, відповідно до пункту 2 частини 2 статті 36 КПК України прокурор має повний доступ до матеріалів, документів та інших відомостей, що стосуються досудового розслідування. Це дозволяє прокуророві за власної ініціативи в разі виявлення порушень закону на досудовому розслідуванні застосовувати відповідні засоби реагування. Так, за даними офіційної статистики [14] у 2014 році затримано 366 осіб у порядку, передбаченому статтями 207, 208 КПК України, з яких 23 особи звільнено безпосередньо прокурором без застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

У цьому аспекті судовий контроль є обмеженим, оскільки перевірна діяльність йому не притаманна. З цього слідує ще одна особливість судового контролю, що суттєво відрізняє його від прокурорського нагляду. Вона полягає в тому, що інструментом, який приводить у дію інститут судового контролю, завжди виступає ініціатива інших суб'єктів, а не суду, тобто волевиявлення підозрюваного, його захисника чи законного представника та інших уповноважених осіб [15, С. 116]. Винятком є обов'язки судді, передбачені статтею 206 КПК України щодо захисту прав людини. Ця норма надає можливість слідчому судді самостійно проявляти ініціативу в прийнятті рішень із забезпечення додержання прав особи щодо якої було застосовано запобіжний захід.

2. *Функції* прокурорського нагляду та судового контролю при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження мають певні властивості. Це обумовлено специфікою інституту процесуального примусу, що обмежує конституційні права особи.

Суд перевіряє законність й обґрунтованість рішень органів досудового розслідування щодо доцільності застосування заходів забезпечення кримінального провадження, а також законність застосування цих процесуальних дій у разі їх оскарження. Здебільшого це відбувається лише після того, коли зазначені дії або рішення вже були предметом прокурорської перевірки й виникли передбачені законом підстави для здійснення судового контролю. Так, при вирішенні питання щодо обрання заходу забезпечення кримінального провадження (окрім виклику) слідчий складає відповідне клопотання для подання слідчому судді, яке прокурор, відповідно до пункту 10 частини 2 статті 36 КПК України погоджує або відмовляє в погодженні. Таким чином, здійснюється одна з форм прокурорського нагляду при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження. Лише після погодження такого клопотання прокурором та направлення до суду має місце судовий контроль у формі прийняття рішення щодо застосування заходів забезпечення кримінального провадження.

Відповідно до статистичних даних МВС України [16] протягом 2014 року за вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів у порядку

ст. 208 КПК України слідчим затримано 10,8 тис. осіб, з яких 1,9 тис. – звільнено. Підставою звільнення 122 осіб із числа затриманих стало не підтримання прокурором відповідних клопотань слідчих до слідчих суддів, що складає 6,3 % від загальної кількості звільнених осіб. Слідчими суддями відмовлено в задоволенні 1,5 тис. клопотань про тримання під вартою підозрюваних в учиненні злочинів, що складає 80 % від загальної кількості звільнених (1,9 тис.). Наведена статистика свідчить, що прокурорський нагляд та судовий контроль при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження, зокрема запобіжних заходів, не дублюються, а є доповненням один одного.

Таким чином, контрольна діяльність суду обумовлена тим очевидним положенням, що прокурор, який здійснює нагляд за виконанням законів у досудовому провадженні, є його безпосереднім учасником, через що наділяється владно-розпорядчими функціями не тільки державно-правового, а й кримінально-процесуального характеру. Це дозволяє прокуророві невідкладно втручатися в процес розслідування в разі допущення різних помилок і порушень закону з боку органу досудового розслідування. Тож, використовуючи свої владно-розпорядчі повноваження, прокурор у досудовому кримінальному процесі може самостійно усувати виявлені порушення.

Суд, на відміну від прокурора, не є представником сторони обвинувачення, він також не представляє сторону захисту. Ця обставина припускає неупередженість і незалежність суду, слугує надійним гарантом законності й обґрунтованості рішень, що приймаються ним. Окрім того, зацікавлені суб'єкти кримінальної процесуальної діяльності звертаються до суду через порушення їх прав і свобод, законних інтересів при провадженні досудового розслідування, які переважно не були усунуті прокурором. Унаслідок цього суд виконує контрольну функцію як щодо дій і рішень органів досудового розслідування, так і стосовно самого прокурора, який здійснює нагляд за ними у формі процесуального керівництва. Водночас зауважимо, що судовий контроль поки що, на відміну від постійного та безперервного прокурорського нагляду, має епізодичний характер. Отже, безпосереднім об'єктом судового контролю на досудовому розслідуванні є дії, постанови чи подання уповноважених на це осіб, уключаючи прокурора, вичерпний перелік яких передбачено в конституційному та кримінальному процесуальному законодавстві й стосовно яких є пряма вказівка на безпосереднє оскарження в суд або отримання на їх проведення згоди суду.

Тож поєднання функцій прокурорського нагляду та судового контролю в інтересах гарантування та захисту конституційних прав осіб при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження є дійовим механізмом забезпечення конституційних прав особи в кримінальному провадженні.

3. Форма прийняття *процесуальних рішень* щодо застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Відповідно до частини 1 статті 132 КПК України заходи забезпечення кримінального провадження застосовуються на підставі ухвали слідчого судді або суду, за винятком випадків, передбачених КПК України. Такими винятками є застосування без ухвали слідчого судді, суду виклику, затримання в порядку статей 207, 208 КПК України та арешту майна в невідкладних випадках за рішенням Директора Національного антикорупційного бюро України або його заступника, погодженого прокурором (абзац другий частини 2 статті 170 КПК України). Тобто загальним правилом є прийняття рішення щодо застосування заходів забезпечення кримінального провадження у формі ухвали слідчим суддею, судом, що має відповідати вимогам, передбаченим статтями 369, 371-374 КПК України.

Спектр процесуальних рішень прокурора в ході здійснення відповідного нагляду при застосування заходів забезпечення кримінального провадження набагато ширший. Зокрема, до процесуальних рішень прокурора належать:

– *постанова прокурора* – основний процесуальний документ, яким прокурор зобов'язує слідчого, керівника органу досудового розслідування, фізичних або юридичних осіб учинити певні дії [17, С 9] та який має відповідати вимогам, установленим частини 5 статті 110 КПК України. При застосуванні інституту заходів забезпечення кримінального провадження прокурор має право виносити постанови про визнання тимчасового вилучення майна безпідставним (пункт 1 частини 1 статті 169) та скасування арешту майна (частина 3 статті 174);

– *клопотання про застосування заходу забезпечення кримінального провадження* – процесуальне рішення, з яким прокурор звертається до слідчого судді, суду з обґрунтуванням доцільності застосування заходу забезпечення кримінального провадження за наявності передбачених законом підстав;

– *погодження* прокурором рішення слідчого щодо звернення до слідчого судді про застосування заходу забезпечення кримінального провадження або рішення Директора Національного антикорупційного бюро України, його заступника щодо накладення попереднього арешту на майно – це процесуальне рішення прокурора, що не має самостійної процесуальної форми й має прояв не інакше як у погодженні визначеного законом відповідного документу. У разі відмови в погодженні клопотання прокурор повинен письмово викласти мотиви відмови;

– *письмові вказівки* – письмовий документ, у якому прокурор визначає для слідчого обов'язкові для виконання ним слідчі (розшукові) дії, негласні слідчі (розшукові) дії та інші процесуальні й організаційні дії, зокрема вирішення питання щодо застосування заходів забезпечення кримінального провадження, зміну або скасування запобіжного заходу. Ці вказівки мають

конкретний характер та під час досудового розслідування долучаються до матеріалів кримінального провадження, а їхні копії зберігаються в матеріалах наглядового провадження. У вказівці прокурор має право визначити строк її виконання, але при цьому він повинен бути реальним, відповідати тому обсягу дій, які пропонується виконати;

– *письмове доручення* – це письмовий документ, яким прокурор зобов'язує слідчого, орган досудового розслідування, оперативні підрозділи провести у встановлений прокурором строк слідчі (розшукові) дії, негласні слідчі (розшукові) дії, інші процесуальні дії. У межах застосування заходів забезпечення кримінального провадження прокурор може доручити відповідним органам здійснити затримання підозрюваної особи в порядку статей 191, 208 КПК України та затримання окремої категорії осіб на визначених законом підставах.

Абзац третьої частини 1 статті 25 Закону України «Про прокуратуру» визначає як вид процесуальних рішень *розпорядження прокурора*, видання якого поза межами його повноважень тягне за собою відповідальність, передбачену законом, зокрема, дисциплінарну, адміністративну чи кримінальну. Під розпорядженнями слід розуміти письмові вказівки та письмові доручення, які прокурор видає в межах повноважень під час кримінального провадження та під час проведення оперативно-розшукової діяльності.

Тож на відміну від рішення слідчого судді, суду у формі ухвали про застосування заходу забезпечення кримінального провадження, процесуальні рішення, що приймаються прокурорами усіх рівнів щодо застосування цього інституту кримінального провадження, є різноманітними та відносяться до різних аспектів зазначеного інституту.

Висновки. Таким чином, судовий контроль і прокурорський нагляд є дві самостійні форми державної діяльності з властивими їм завданнями, методами й засобами. Проблему забезпечення прав особи при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження на досудовому розслідуванні не можна вирішити шляхом заміни прокурорського нагляду чи судового контролю. Обумовлено це тим, що наявність однієї форм (судового контролю або прокурорського нагляду) фактично не може охопити всю діяльність органів досудового розслідування, пов'язану із застосуванням примусових заходів.

Використані джерела:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : офіц. текст : за станом на 6 червня 2015 року [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://www.zakon.rada.gov.ua/>.

2. Функція судового контролю в кримінальному процесі : [монографія] / Л. Д. Удалова, Д. О. Савицький, В. В. Рожнова, Т. Г. Ільєва. – К. : «Центр учбової літератури», 2015. – 176 с.

3. Колоколов Н. А. Судебный контроль в стадии предварительного расследования: реальность, перспективы / Н. А. Колоколов // Государство и право. – 1998. – № 11. – С. 31–39.

4. Петрухин И. Прокурорский надзор и судебный контроль за следствием / И. Петрухин // Российская юстиция. – 1998. – № 9. – С. 12–14.

5. Войцишен В. Прокуратура України в системі конституційного поділу влади в контексті європейських стандартів / Віктор Войцишен // Науковий часопис Національної академії прокуратури України. – 2015. – № 1. – С. 57–66.

6. Merit (Merit) проти України: рішення Європейського суду з прав людини в справі за скаргою № 66561/01 від 3 березня 2004 року [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Європейського суду з прав людини. – Режим доступу : <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-113015>.

7. Салов (Salov) проти України: рішення Європейського суду з прав людини в справі за скаргою № 65518/01 від 6 вересня 2005 року [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Європейського суду з прав людини. – Режим доступу : <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-125167>.

8. Міжнародний пакт про громадянські й політичні права [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

9. Конвенція про захист прав людини й основоположних свобод [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

10. Рекомендація REC (2000) 19 Комітету Міністрів державам-членам «Про роль служби публічного обвинувачення в системі кримінальної юстиції» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pravo.org.ua/files/zarub_zakon/rek_2000.pd.

11. Конституція України: офіц. текст: за станом на 6 червня 2015 року [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://www.zakon.rada.gov.ua/>.

12. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 07.07.2010 № 2453-VI: офіц. текст: за станом на 6 червня 2015 року [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2453-17/page>.

13. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII: офіц. текст: за станом на 6 червня 2015 року [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1697-18/page>.

14. Генеральна прокуратура України: офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gp.gov.ua/>.

15. Чепурнова Н. М. Судебный контроль в Российской Федерации: проблемы методологии, теории и государственно-правовой практики / Чепурнова Н. М. – Ростов-на-Дону: Изд-во Северо-Кавказского научного центра высшей школы, 1999. – 222 с.

16. Міністерство внутрішніх справ України : офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/index>.

17. Методичні рекомендації щодо здійснення прокурором нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва : схвалено рішенням науково-методичної ради при Генеральній прокуратурі України (протокол № 2 від 16 травня 2014 року) й рекомендовано для використання в практичній діяльності / О. В. Геселев, М. І. Гошовський, О. І. Донський та ін. – К., 2014. – 90 с.

Калачёва О.Н. Гарантии обеспечения прав граждан при применении мер обеспечения уголовного производства

В статье исследованы прокурорский надзор и судебный контроль как формы обеспечения соблюдения прав и свобод граждан во время применения мер обеспечения уголовного производства.

Раскрыта сущность и соотношение прокурорского надзора и судебного контроля при применении мер обеспечения уголовного производства через анализ общин и отличительных характеристик указанных процессуальных институтов.

Ключевые слова: *уголовное производство, досудебное расследование, прокурорский надзор, процессуальное руководство, судебный контроль, меры обеспечения уголовного производства, процессуальные решения.*

Kalachova O.M. Guarantees of securing the rights of citizens when enforcing the measures to ensure a criminal proceeding

Supervision by prosecutor and judiciary control, as forms of securing observance of rights and freedoms of citizens, when enforcing the measures to ensure a criminal proceeding are examined in the article.

The essence and correlation between supervision by prosecutor and judiciary control when enforcing the measures to ensure a criminal proceeding, is disclosed through analysis of common and different characteristics of the mentioned procedure institutes.

The common features of supervision by prosecutor and judiciary control are their enshrinement in documents at the international level, the constitutional principles of their operation, independence in taking a relevant decision, execution of a common task on securing a person's rights under enforcement of measures to ensure a criminal proceeding.

The distinctive features between supervision by prosecutor and judiciary control when enforcing the measures to ensure a criminal proceeding, are accordingly initiative and mandatory nature. The functions of supervision by prosecutor and of judiciary control also have certain specifics in this regard.

A correlation between prosecutor's supervision and judiciary control through the form of taking procedural decisions on enforcement of measures to ensure a criminal proceeding, is being researched.

The conclusion is made, that the problem of securing the rights of a person when enforcing the measures to ensure a criminal proceeding during a pre-trial

investigation, can not be solved through replacement of prosecutor's supervision or judiciary control. One of the forms (judiciary control or prosecutor's supervision) can not embrace in fact the whole scope of operation of the pre-trial investigation bodies, related to enforcement of coercive measures.

Key words: *criminal proceeding, pre-trial investigation, supervision by prosecutor, procedural guidance, judiciary control, measures to ensure a criminal proceeding, procedural decisions.*

УДК 343.98.067

С.О. Книженко

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНІВ, ЩО ПОРУШУЮТЬ ПОРЯДОК ЗДІЙСНЕННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОСУДДЯ

Статтю присвячено криміналістичній характеристиці злочинів, що порушують порядок здійснення та забезпечення правосуддя.

Визначено, що найчастіше досліджувані злочини вчиняються службовими особами чоловічої статі, яким притаманний високий інтелектуальний рівень, мають емоційну збалансованість та розвинені вольові якості, одружені й утримують одного та більше дітей, раніше не засуджувалися, за місцем роботи й проживання характеризуються позитивно. Потерпілими по вказаних злочинах можуть бути як фізичні, так і юридичні особи.

Розроблено криміналістичну класифікацію способів злочинного порушення порядку здійснення та забезпечення правосуддя; досліджено обстановку таких злочинів.

Визначено типові сліди досліджуваних злочинів.

Ключові слова: *розслідування злочинів; криміналістична методика; злочини проти правосуддя; криміналістична характеристика; злочини, що порушують порядок здійснення та забезпечення правосуддя.*

Постановка проблеми. Останнім часом правоохоронні органи здійснюють завдання в складній політичній та соціально-економічній обстановці, що негативно впливає на стан дотримання законності працівниками правоохоронних органів й призводить до збільшення кількості правопорушень серед них. Так, за даними Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України злочини, що порушують порядок здійснення та забезпечення правосуддя за останні п'ять років мають тенденцію до збільшення [1; 2].

Відзначимо, що вказані злочини, до яких відносяться завідомо незаконне затримання, привід, арешт або тримання під вартою; притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності; примушування давати показання; порушення права на захист; постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови; невжиття заходів безпеки стосовно осіб, узятих під захист; розголошення